

Magyarient:

aprópénz

KOSSUTH LAJOS temetésére több mint száz-ezer ember érkezett az ország minden tájáról. A koszorúk ezreit rakták le a Múzeum lépcsőjére, sőt még megtelt velük Arany János szobra is. Három éjjel és két napon át zárandokolt a tömeg a ravatalhoz. Olyan nagy volt a tolongás, hogy hétszáz rendező alig tudott köztük rendet tartani. A mentők sátrat állítottak fel a kertben és többszáz egyént kezeltek ott. Gróf Esterházy Mihálynéak letépték a ruháját, úgy kellett neki egy köpönyeget hozatni közeli lakásáról, hogy haza mehessen. Egy gyógyszerértől orvosságot hoztak egy elájult nő részére, de husz rendező alig bírta áthozni a tömegen. Husz-harmincezer ember állt a Múzeum-kert előtt és amikor kinyílt a kert ajtaja, egyszerre százán akartak befurakodni. Még éjjel sem oszlott el a közönség. A katonaságnak szigorúan meg volt tiltva Kossuth ravatalához menni, de titokban, éjjel és hajnal felé százával érkeztek a kövítettek a lovarda felé nyíló kapuhoz és őket ott vártam és kísértem a koporsóhoz. Legjobban meghatott a ruszti (sopronmegyei) küldöttség, melynek lakosai német anyanyelvűek (most elcsatolták tőlünk). Magyar diszruhába öltözve hoztak egy babr-koszorút. Feltűnt a kecskeméti huszárezred tisztikara is, egy őrnagy vezetése alatt diszruhában érkeztek éjjel. Mondják, hogy báró Fejérváry Géza is meglátogatta volna a ravatalt, de ez nem igaz. Ott különben többször értesítettem, hogy minden a legnagyobb rendben folyik és hogy küldje vissza a Komáromból hozott két közös gyalogezredet, melyeket Lobkowitz herceg kerületi parancsnok hívására hozattak Budapestre és az indóházban táboroztak. A gyászszertartás egész ideje alatt nem történt egyetlen olyan eset sem, amely hatósági beavatkozást kívánt volna. Még a zsebtolvajok sem jelentkeztek. Katonaságra és rendőrségre nem volt szükség. Ezer önkéntes rendezővel tartottuk fenn a főváros nyugalmát. Pedig több mint százezer vidéki és külföldivel szaporodott meg akkor a főváros lakossága.

Maga a halotti konduktus minden külső pompa nélküli volt. Egyetlen zenekart sem vettünk igénybe. Több százezer ember némán haladt, igazán megilletődve a gyászkocsi után, melyen az atlétlák egylete állt a Múzeum lépcsősin lehozott koporsó nyugodott. Képviselők lépkedtek a fogat mellett, köztük legelőbb gróf Apponyi Albert. A kormány nem vett hivatalosan részt a temetésen, de Wekerle eljött megnézni a ravatalt és Perczel Dezső is, az akkori belügyminiszter. A nagy körutakon E. tárt a

menel, az Andrássy-uton és a Rákóczi-uton át a Kerepesi-temetőbe, ahol egy röglönzött sírba fektették a tetemet, míg a Mauzoleum megépült. Mielőtt lezárták volt a koporsót, agnoszkálták a halottat és erről jegyzőkönyvet vettek fel. Ezen aktuálán jelen voltak a két Kossuth-fiú, dr. Basso, Eötvös Károly, Károlyi Gábor és Gerlóczy alpolgármester, akik Turinban is ott voltak, amikor a koporsóba fektették a nagy halottat.

Éjjeli 12 óráig vállalta a polgári rendezőség a nyugalom fenntartását. A város a Szikszay-vendéglőben vacsorára hívta meg a főrendezőket. Voltunk vagy hetvenen. A számlát eltettem. Összesen 65 forintot tesz ki. Senki sem fogyasztott egy kis pörkölnél és egy fröcsnél többet. Egyáltalán az egész temetési költségek: a különvonat, a Turinból való szállítás, a génuai kiáztatások (Kossuthné és egyik leányának tetemét is elhozták), szóval minden kiadás együtvéve nem tett ki többet mint 90.000 forintot, úgyhogy a magisztrátus által megszavazott összegből még megmaradt 10.000 forint, melyet a Kossuth-fivérek itt-tartózkodására fordított Gerlóczy. (Őket a Hungáriában szállásolták el és fejedelmi módon látták el az olasz vendégekkel együtt. Dr. Basso 6000 forintot kapott az összegből.)

És most egy történelmi titkot árulok el. Ferenc József császár és király a temetés tartamára külön dekrétummal kinevezte herceg Lobkowitz Rudolf pestkerületi katonai parancsnokot királyi teljhatalmu biztosnak. Engem felhívott báró Fejérváry honvédelmi miniszter és az ő hivatali helyiségében fogadott Lobkowitz, aki garanciákat kért tőlem, hogy nem lesz semmiféle politikai demonstráció a temetés alatt. — Tizenkétezer katonám lesz Budapesten és én ágyúból is lövetek, ha kell! — mondta keményen a herceg. — Nem lesz erre alkalma főméltóságodnak — feleltem. — Olyan nagy a gyásza a nemzetnek, oly nagy a közönség meghatottsága, hogy senki sem gondolt rendbontásra! — Mindegy, de öntől írást kérek, hogy személyesen felelősséget vállal. Üljön le és írjon hozám egy garانتáló levelet! — Szívesen teszem! — És a honvédelmi miniszter asztalán megírtam, hogy Kossuth Lajos temetésén a polgári rendezőség nevében a temetési napig, éjfélig, fenntartjuk a rendet és a csendet. — És mivel garantzálja ezt? — mosolygott reám Lobkowitz. — Azzal, zártam be szavaimat, hogy ha nem tartjuk be szavunkat, főméltóságod itt a Hentz-szobor alatt tizenkét botot vágathat reám! — és ezzel az akkor még ottlevő 49-es disztelen emlékműre mutattam.

Rohonczy Gida pedig ezer darab finom egyiptomi cigarettát küldött nekem a temetés után. Nem lévén dohányos, odaadtam a 48-as honvédménháznak.